

Annemiek van Reenen
& Henk Jansen

WIJ van Jaargang 1940

kindertijd en jeugd

Wartberg Uitgeverij

1940- 1942

Geen gelukkig geboortejaar

Wij slapen, drinken en groeien, dwars tegen alles in

We werden geboren in het jaar dat Nazi-Duitsland ons land binnenviel.

In de Duitse media werd de Nederlandse capitulatie aangedikt tot een feestelijke gebeurtenis, 'met vele mensen op de been en overal blijе gezichten.'

Op dat moment zaten de meesten van ons nog veilig in moeders buik. De pasgeborenen sliepen vooral. We lagen in onze wieg, ons kistje of bedje. Dronken wat bij moeder, kregen een schone luier en merkten er niks van dat de vieze exemplaren heel wat inweken en uitkoken met zich meebrachten.

Moeder moest dagenlang het bed houden en oudere broers en zussen mochten een paar dagen logeren bij bureн, ooms en tantes. Zo kon moeder samen met ons bijkomen van de inspanning. Waren we de eerstgeborene in het gezin? Dan waren onze ouders druk met ons, als altijd met een eerste

In het nieuws

30 januari 1940

De zesde Elfstedentocht wordt gereden.

10 mei 1940

Nazi-Duitsland valt Nederland, België en Luxemburg binnen.

12 mei 1940

De koninklijke familie vlucht naar Engeland. Aanvankelijk blijft Koningin Wilhelmina nog achter, maar een dag later vlucht ook zij naar Londen.

15 mei 1940

Nederland capituleert.

1 juni 1940

Koffie en thee gaan op de bon. Het zal tot 1952 duren voordat ze zonder bonnen verkrijgbaar zijn.

28 juli 1940

Koningin Wilhelmina start de uitzendingen van Radio Oranje, vanuit Londen.

31 augustus 1940

De eerste uitgave van Vrij Nederland, de eerste verzetskrant in Nederland, verschijnt.

10 januari 1941

Joden mogen niet meer naar het theater. Bovendien moeten ze zich laten registreren.

25 februari 1941

De Februaristaking, een protest tegen de Duitse bezetter en de Jodenvervolging, begint in Amsterdam en breidt zich uit naar andere steden in Nederland. De Duitsers slaan de opstand met grof geweld neer.

1 mei 1941

Behalve in theaters en kroegen, mogen Joden nu ook niet meer in bioscopen komen.

17 januari 1942

Het is koud! In het gelderse Winterswijk wordt een temperatuur van -27 °C gemeten.

april 1942

Start van de Arbeitseinsatz.

9 mei 1942

Alle Joden in Nederland moeten een Jodenster dragen.

9 september 1942

De drooglegging van de Noordoostpolder is een feit.

26 november 1942

De filmklassieker *Casablanca* gaat in première.

De wieg: gloednieuw of juist een oud familiestuk.

kleintje. Hun dagelijks leven stond even op de kop, de oorlog werd tijdelijk naar de achtergrond verwezen. Jonge moeders maakten zich ernstig zorgen over hoe hun kindje zou opgroeien. Sommigen waren ervan overtuigd dat de zwakke gezondheid van hun baby te wijten was aan hun eigen angsten tijdens de zwangerschap. Enkelen van ons verhuisden haastig naar plaatsen waarvan onze ouders dachten dat ze veiliger waren. Wij merkten daar niets van. We mochten in onze eigen wieg blijven slapen, een exemplaar dat soms al generaties lang in de familie was.

Ook doopjurken gaan over van generatie op generatie.

Zuilen en goede gewoonten

Nederland was keurig verdeeld in “zuilen”, op grond van geloofsovertuiging en levensopvattingen, dus als we werden geboren, waren we automatisch katholiek, protestants (variërend in sterkte) of niks. Maar de meesten van onze ouders hingen wel een bepaalde stroming aan, ook al ging niet iedereen elke zondag naar de kerk. Werd er een kleine geboren, dan lieten de trotse ouders hem of haar na enkele weken dopen in de kerk. Dat was een vanzelfsprekendheid die voor veel

gezinnen bij het leven hoorde. Wij pasgeborenen werden voor deze speciale gelegenheid in een lange jurk gekleed. Het liefst was het een doopjurk die al een paar generaties in de familie was, net als bij de wieg. Na de doopdienst was er een gezellige familiebijeenkomst aan huis.

Voor onze tere longetjes was het gezond om buiten te slapen, gewoon in de kindervagen. Zomers mochten we lekker vrij liggen trappelen, in de winter werden we, goed ingepakt, in de sneeuw

Tijd voor een bescheiden doopfeestje.

geparkeerd. Pas als het tijd was voor de volgende voeding, werden we weer naar binnen gehaald.

Onze ouders wisten al wat goed voor ons was. Al sinds het einde van de negentiende eeuw was er een groeiend besef van de waarde van een goede hygiëne, goede beweging en frisse buitenlucht. Vanaf de twintigste eeuw werd de opvatting "een gezonde geest in een gezond lichaam" weer populair. Dat gold voor alle leeftijden. Ons leven werd vooral geregeerd door de drie R's: rust, reinheid en regelmaat. Het gezin werd nog echt gezien als hoeksteen van de samenleving.

Dat bracht een duidelijke taakverdeling met zich mee: vader werkte, moeder bleef thuis bij ons, kinderen. Geborgenheid binnen het gezin was belangrijk. Er golden heldere regels, die door iedereen werden nageleefd: goede manieren, netjes een hand geven, met twee woorden spreken, enzovoort.

Vanuit de kinderwagen is alles goed te zien.

Het gezin wordt groter.

Een rij broertjes en zusjes

De meesten van ons leefden na een paar jaar in een steeds groter wordend gezin, met een rij broertjes en zusjes. Een gezin van acht kinderen was geen uitzondering. Dat was goed volgens de kerk, bovendien was de kennis van geboortebeperving nog niet wijdverbreid.

Met broertjes en zusjes in huis was het wel vaak levendig. Er was altijd iemand in de buurt om mee te spelen. En ook aan tafel was het een gezellige boel. Als we nummer vier of vijf waren in een rij van zes kinderen, dan moesten wel wat meer doen om op te vallen. Waren we de oudste of de jongste, dan stonden we vanzelf meer in de schijnwerpers, wat niet altijd een voordeel was. Als oudste werden we eerder ingezet als hulp in de huishouding en de kinderopvang, vooral als meisje. Als jongste waren we vaak verwend, hoefden niet zo strak mee te draaien in de huiselijke organisatie en kregen veel aandacht van zowel broers en zussen als ouders. Maar dat gold niet alleen voor onze generatie.

Altijd iemand om mee te spelen.

Soms hielp onze oudere zus ons met de eerste stapjes, maar meestal waren onze ouders daarbij. Natuurlijk waren die eerste stapjes een groot moment, maar dat werd lang niet altijd vastgelegd op de gevoelige plaat. De meesten hadden geen camera in huis en gingen naar de fotograaf voor officiële portretjes. Kiekjes als die van de eerste stapjes, waren dan ook vrij zeldzaam.

Stapje voor stapje: grote zus helpt kleine broer.

Vaders verdwijnen tijdelijk uit ons leven.

Op rantsoen: wat weten wij ervan?

Eigen herinneringen aan de eerste twee jaar van ons leven hadden we nauwelijks, maar uit de verhalen van onze ouders begrepen we dat vlakbij onze straat bommen waren gevallen. Of dat onze eigen vader moest gaan werken in Duitsland. Dan werd hij keurig op de trein gezet door zijn werkgever, of hij werd onverwachts opgepakt tijdens een razzia.

Voor onze ouders waren de afgelopen jaren moeizaam geweest, door de crisis in de jaren 30. Het werd er nog niet beter op. Steeds meer goederen werden schaars.

Al in 1939 was de suiker "op de bon" gegaan en daarna volgden snel andere levensmiddelen, schoenen en textiel. Er werd een bonnensysteem ingevoerd waarbij iedereen recht had op een bepaalde hoeveelheid etensbonnen, textielbonnen, schoenenbonnen,

enzovoort. De overheid begon met dit systeem om hamsteren en speculeren tegen te gaan. Dus voordat onze moeder boodschappen ging doen, zat ze eerst aan tafel alle bonnen uit te knippen. Om voor de bonnen in aanmerking te komen, had iedereen een distributiestamkaart nodig. Daarop werd bijgehouden wanneer er bonnen in ontvangst genomen waren door de pashouder. Er waren allerlei soorten kaarten, bijvoorbeeld serviesgoedkaarten, textielkaarten of broodkaarten.

De kranten kondigden de tijden aan waarop moeder de winkels kon bezoeken, om gerantsoeneerde producten te kopen.

Eenmaal bij die winkel(s) aangekomen, stond ze soms tijden in de rij. Wie wel geld had maar geen bonnen, kreeg geen producten mee. Het was ook verboden om de kaart uit te wisselen met familie of anderen.

In 1940 blijft de voedselschaarste nog beperkt.

De eerste gaarkeukens, een nieuwigheid

In 1941 startten de eerste gaarkeukens. Dat was voor onze ouders nog wel een beetje onwennig in het begin. Met een kritische blik werd het nieuwe fenomeen bekeken en voorzichtig uitgeprobeerd. In dit geval was het gemopper niet van de lucht: de smaak van het eten was niet goed én het was te duur. Niet alleen de prijs van één maaltijd, wat aardig opliep bij een groot gezin, maar onze ouders moesten aan het begin van de week vooruitbetalen. Dat bleek voor arme gezinnen een hoge drempel. De schaarste aan levensmiddelen was nog niet het grootste probleem, het ging er vooral om dat men kon besparen op kolen, hout of andere middelen waarmee de kachel werd aangemaakt. En dat bracht meteen het grootste bezwaar met zich mee: door gebruik te maken van maaltijden uit de gaarkeuken bespaarde men inderdaad op kolen, maar het werd in huis ook extra koud. Centrale verwarming was er niet, er waren misschien wel meerdere kachels in huis, maar die kostten teveel dure brandstof. Het enige vertrek in het hele huis dat we verwarmden was de keuken en de verwarming was de kachel waarop werd gekookt. Die bleef uit, juist nu de winters op oorlogssterkte leken, zo streng waren ze.

De strenge winter van 1942.

De eerste gaarkeukens werden na een paar maanden weer gesloten. In de latere oorlogsjaren zouden ze weer extra hard nodig zijn. Hadden onze ouders een moestuin bij het huis en misschien ook nog een paar kippen, dan konden ze zich nog prima redden.

Vlees, eieren en groente rondom het huis, daarmee wisten velen de honger goed op afstand te houden. Het dagelijks leven ging in de beginjaren van de oorlog voor een groot deel gewoon door.

Het jaarlijkse varken werd nog geslacht, de hammen hingen zoals altijd aan de balken, gehuld in een juten zak die was bedoeld om de vliegen weg te houden. Soms was dat niet gelukt. Als de ham dan werd aangesneden, bleek hij helemaal van binnenuit weggegeten door de maden. Eigenlijk ging alles nog aardig zijn vooroorlogse gangetje. Pas later zouden de razzia's voor de Arbeitseinsatz en de vorderingen van paarden, fietsen en grondstoffen beginnen.

Een verandering die wel voor iedereen duidelijk merkbaar was, was de inkwartiering van Duitsers door het hele land. Wie ruimer behuist was of op een strategische plek woonde (bijvoorbeeld een molenaar aan de rivier), kreeg regelmatig Duitsers over de vloer. Soms kwamen ze zelfs tijdelijk inwonen. Velen kregen ongevraagd voor een kortere of langere periode Duitsers ingekwartierd, wat een grote inbreuk betekende op het persoonlijk dagelijks leven. Soms kwamen ze als verzorgers van gevorderde paarden. Die werden ongevraagd in de stal gezet, maar daar stond wel een kleine vergoeding tegenover. Vaak waren de paardenverzorgers wel aardige jongens die meer om paarden gaven dan om Hitler.

Maar onze ouders konden ook zomaar een fanatieke SS-officier op kamers krijgen. Ze hadden het maar te slikken en meer dan zo veel mogelijk negeren, konden ze er in zulke gevallen niet aan doen. Er stonden wel vergoedingen tegenover; zo kregen ze voor inkwartiering van een generaal anderhalve gulden, en voor eenvoudige manschappen twintig cent, met bed welteverstaan, zonder bed was het tien cent. Verder waren er vergoedingen voor een paard, een kantoor of een wachtkamer. Menig hotelhouder verdiende goed aan de inkwartiering.

In de praktijk bleek vaak dat zowel de Duitse manschappen als de Nederlanders helemaal niet om deze situatie hadden gevraagd, ze hadden persoonlijk geen hekel aan elkaar en, aangezien ze tot elkaar waren veroordeeld, probeerden ze er het beste van te maken.

Prominenten geboren in 1940

04-01 Pim de la Parra
NED – filmmaker

29-02 Sonja Barend
NED – tv-presentatrice

20-04 Jan Cremer
NED – schrijver

25-04 Al Pacino
VS – acteur

04-07 Tonny Eyk
NED – pianist en componist

07-07 Ringo Starr
ENG – drummer van The Beatles

27-07 Pina Bausch
UI – choreografe en grondlegger moderne dans

09-10 John Lennon
ENG – popmusicus, vredesactivist en medeoprichter van The Beatles

14-10 Cliff Richard
ENG – geboren in India, popidool

21-10 Anne-Wil Blankers
NED – actrice

23-10 Pelé
BRA – voetballer

14-12 Mient Jan Faber
NED – politicus

26-12 Harmen Siezen
NED – nieuwslezer NOS-journaal

1943- 1945

Wij blijven spelen

Buiten spetteren
in het zonnetje.

Ook tijdens de oorlog schijnt de zon

Bij mooi weer speelden we gewoon buiten, ook al was het oorlog. Natuurlijk wel onder toezicht, want we waren nog heel klein. Maar de stepjes en de driewielers deden het ook in oorlogstijd prima. En natuurlijk ging bij zonnig warm weer de teil naar buiten, zodat we lekker buiten konden spetteren.

In het nieuws

15 januari 1943

Concentratiekamp Kamp Vught wordt in gebruik genomen.

24 maart 1943

Artsenstaking in Nederland.

april/mei 1943

Staking, een keerpunt in de oorlog. De Duitsers beseffen dat Nederland niet gaat meewerken met de Duitse bezetter. Het verzet groeit en de bezetting verhardt zich.

10 juni 1943

De Hongaar Lászlo Bíró komt met de eerste balpen op de markt.

26 juli 1943

Mick Jagger, latere zanger van The Rolling Stones, wordt geboren.

22 februari 1944

In plaats van de Duitse Stad Kleef, bombarderen de geallieerde Amerikanen de binnenstad van Nijmegen. Er vallen ruim 800 doden. Daarnaast worden Arnhem, Deventer en Enschede gebombardeerd.

6 juni 1944

D-Day. Geallieerden landen bij Normandië tijdens de grootste militaire operatie ooit. Het is de bedoeling om vanaf de Franse kust Europa te bevrijden van de Duitse bezetter.

1 augustus 1944

Anne Frank schrijft voor het laatst in haar dagboek.

5 september 1944

Dolle Dinsdag. Nederland denkt voor even dat de oorlog is afgelopen. Een hele strenge winter volgt nog, met voor veel Nederlanders een gebrek aan alles.

12 maart 1945

Anne Frank overlijdt in het kamp Bergen-Belsen.

30 maart 1945

De eerste strip van *Rikie en Wiske* verschijnt, later door de Vlaamse Willy Vandersteen omgedoopt tot *Suske en Wiske*.

5 mei 1945

In Wageningen wordt de overgave van de Duitse strijdkrachten in Nederland getekend.

6 augustus 1945

De eerste atoombom valt op het Japanse Hiroshima. Drie dagen later volgt er nog een, op de stad Nagasaki. Nog geen week later geeft Japan zich over en komt er een einde aan de Tweede Wereldoorlog.

Plonzen in een teiltje.

Om ons heen speelde de wereld-geschiedenis zich af, maar daar hadden we weinig besef van.

Veel ouders zouden ook pas jaren later ten volle overzien wat er allemaal was gebeurd.

Ondertussen werd de bezetter strenger. Nazi-Duitsland had verwacht dat de blonde, blauwogige Nederlanders wel medestanders zouden worden in het Arische ideaal, maar dat bleek anders te liggen. Inmiddels was de Jodenster al verplicht geworden en werd de bewegingsvrijheid van Joden steeds verder ingeperkt.

WIJ van Jaargang 1940

Vol spanning en verwachting, zo blikten we destijds in de toekomst! Kijk samen met ons terug op die eerste 18 levensjaren – uw kindertijd en jeugd!

Jaargang 1940 – We groeiden op in een tijd waarin we voor het grootste deel de wind mee hadden. Als jonge kinderen waren we vanaf de zijlijn getuige van de gevolgen die de Tweede Wereldoorlog voor onze ouders had. Over het algemeen zullen onze herinneringen eraan alleen uit losse flarden bestaan. Na de slechte start van de eerste vijf jaar ging het vooral bergopwaarts. Er heerste een harmoniemodel. Geborgenheid in het gezin stond centraal. Daar deden onze moeders alles aan. Wij kinderen van 1940 hadden talrijke mogelijkheden om vooruit te komen!

Annemiek van Reenen tekende de herinneringen op van **Henk Jansen**, zelf jaargang 1940, en anderen die in of rond dat jaar zijn geboren. Ingebed in de politieke en maatschappelijke gebeurtenissen van die periode, neemt zij u mee terug naar die bijzondere tijd!

ISBN: 978-3-8313-2940-3

9 783831 329403

€ 13,95 (NL)

